

۱- در خصوص دین و اعتقادات مذهبی مغولان توضیح دهید

۲- سیاست های مذهبی مغولان و برخورد آنان با پیروان سایر ادیان چگونه بود؟

درس ۱۲ فرهنگ و هنر در عصر مغول- تیموری

۳- «تسامح و تساهل» دینی مغولان، چه تأثیری بر اسلام پذیری آنان داشت؟

دوران فرمانروایی مغولان و تیموریان اگرچه با جنگ، کشتار و ویرانگری آغاز شد و ضربه شدیدی بر جامعه، اقتصاد و فرهنگ ایران وارد آورد، اما جامعه ایرانی بر این تلاطم سیاسی و نظامی غلبه کرد و حیات فکری، فرهنگی و هنری خود را تداوم بخشید. در این درس شما با جست و جو و بررسی شواهد و مدارک باقی مانده از آن دوره، علل و نتایج مهم ترین تحولات و دستاوردهای فکری و فرهنگی جامعه ایرانی را در عصر مغول- تیموری شناسایی و تجزیه و تحلیل خواهید کرد.

بحث و گفت‌وگو

با راهنمایی دبیر درباره این موضوع بحث و گفت‌وگو کنید که جامعه ایرانی چگونه و با پیشگامی چه افراد و گروه‌هایی موفق شد روحیه خشونت و ویرانگری مغولان را مهار و آنان را به فرمانروایانی آبادگر و دوستدار علم و فرهنگ تبدیل کند؟

دین و اعتقادات

اسلام‌پذیری مغولان

مغولان در آغاز، پیرو آیینی ساده موسوم به شَمَنی بودند که زیر نظر روحانیانی با عنوان شَمَن اداره می‌شد. پیروان این آیین، مجموعه‌ای از مظاهر طبیعت را می‌پرستیدند و هرچند به خدای بزرگ اعتقاد داشتند، اما خداپرستی آنان ناقص بود. اقوام مغول در مسائل دینی چندان تعصبی نداشتند و با پیروان دین‌های دیگر با ملایمت برخورد می‌کردند. این مدارای

اعتقادی (تسامح و تساهل)، هر چند از روی آگاهی نبود و بیشتر متأثر از شرایط زندگی آنها بود، اما در پذیرش دین‌های مختلف از سوی فرمانروایان و بزرگان مغولی تأثیر بسزایی داشت. تسامح و تساهل دینی مغولان باعث شد که پیروان دین‌های گوناگون در میان آنان به تبلیغ دین خود بپردازند. بزرگان ایرانی، شامل دیوان‌سالاران، عالمان و مشایخ صوفی به خوبی از این موقعیت برای مسلمان کردن ایلخانان و امیران مغول بهره بردند.

فعالیت ۱

بررسی شواهد و مدارک

توصیف جوینی، مورخ عهد ایلخانان، از اعتقادات دینی مغولان را بخوانید و اهمیت آن را در شناخت وضعیت دین و عقاید قوم مغول بیان کنید.

«[چنگیزخان مغول] متقلد^۱ هیچ دین و تابع هیچ ملت^۲ نبود، از تعصب و رجحان ملتی و تفضیل بعضی بر بعضی مجتنب^۳ بودست؛ بلکه علما و زهاد هر طایفه را اکرام و اعزاز و تبجیل^۴ می‌کردست و در حضرت حق تعالی آن را وسیلتی می‌دانسته.

۴- بزرگداشت، تجلیل

۳- دوری کردن

۲- مذهب، آئین

۱- پیرو

و چنان که مسلمانان را به نظر توقیر^۱ می‌نگریسته، ترسایان^۲ و بت‌پرستان را نیز عزیز می‌داشته. و اولاد و احفاد او هر چند کس بر موجب هوی از مذاهب اختیار کردند: بعضی تقلید اسلام کرده و بعضی ملت نصاری گرفته و طایفه‌ای عبادت اصنام^۳ گزیده و قومی همان قاعده قدیم آبا و اجداد را ملتزم گشته و به هیچ طرف مایل نشده؛ اما این نوع کمتر ماندست. و با تقلد مذاهب، بیشتر از اظهار تعصب دور باشند و از آنچه یاسای چنگیزخان است همه طوایف را یکی شناسند و بر یکدیگر فرق نهند و عدول نجویند» (جوینی، تاریخ جهانگشا، ج ۱، ص ۱۸-۱۹).

۱- بزرگ داشتن، تعظیم کردن

۲- مسیحیان

۳- بت‌ها

بیشتر بدانیم

ایلخانان مسلمان

تکودار (حک ۶۸۱ — ۶۸۳ ق) پسر هولاکوخان، نخستین ایلخان مسلمان به شمار می‌رود. او پیش از رسیدن به حکومت، مسلمان شد و نام اسلامی احمد را برای خود برگزید. دولتمردان ایرانی و در رأس آنها شمس‌الدین محمد جوینی، نقش زیادی در به قدرت رساندن وی داشتند. تکودار در دوران کوتاه فرمانروایی خود اقدامات مؤثری در سیاست داخلی و خارجی به نفع مسلمانان انجام داد. اگرچه این ایلخان مسلمان توسط ارغون که از سوی بزرگان و شاهزادگان غیرمسلمان مغول پشتیبانی می‌شد، از قدرت برکنار و کشته شد، اما بزرگان ایرانی بر تلاش خود برای مسلمان شدن مغولان و مهار رفتارهای غیرمدنی آنها افزودند. آنان سرانجام موفق شدند که غازان‌خان، هفتمین ایلخان را که شخصیت مقتدری داشت به دین اسلام رهنمون سازند (۶۹۴ ق). بسیاری از امیران و سپاهیان مغول نیز به تبعیت از وی مسلمان شدند. غازان که نام اسلامی محمود را بر خود نهاده بود، اسلام را دین رسمی اعلام کرد و در مسجد جامع تبریز نماز گزارد. وی اقدامات مهمی در جهت اسلامی کردن جامعه و حکومت انجام داد و برای سادات و مشایخ و بزرگان دین، مقرری تعیین کرد.

نگاره اسلام آوردن غازان خان

در دوران پس از هجوم مغول به ایران، پیروان مذاهب و فرق اسلامی، به خصوص اهل تسنن، شیعیان و صوفیان، اختلاف و رقابت گذشته خود را کنار گذاشتند و متحد و یکدل برای مسلمان شدن مغول‌ها تلاش کردند.

اسلام آوردن مغولان، یکی از رویدادهای مهم دوره ایلخانان بود؛ زیرا در نتیجه هم‌نوایی دین و دولت و برتری شریعت اسلامی بر یاسای چنگیزی، حکومت ایلخانی، ماهیت ایرانی - اسلامی

۴ج

۴ج

یافت و موجب شد که مردم نسبت به آن احساس بیگانگی کمتری بکنند. همچنین با مسلمان شدن مغول‌ها، نفوذ و قدرت ایرانیان در دربار ایلخانان و اداره حکومت، بیش از پیش، افزایش یافت و زمینه برای بازسازی ایران و انجام اصلاحاتی در امور سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فراهم آمد.

۵ج

در دوره ایلخانان به ویژه به دنبال کوشش‌های علمی و فرهنگی خواجه نصیرالدین توسی، تشیع در ایران گسترش یافت. در

۴- چرا اسلام آوردن مغولان، از رویدادهای مهم دوره ایلخانان است؟ تحلیل کنید

۵- وضعیت مذهب تشیع را در دوره ایلخانان بررسی کنید

۶- فضای مذهبی دوران تیموری را با توجه به عملکرد تیموریان در این حوزه بررسی کنید

۷- چه عواملی باعث گرایش مردم به تصوف، در دوران مغول و تیموری شد؟

۸- برخی از طریقت های صوفانه عصر ایلخانان و تیموریان را نام ببرید.

ج ۶، تسنن بودند. در دوران حکومت آنان همچون عصر ایلخانان، شیعیان و صوفیان با محدودیت و سخت گیری خاصی مواجه نبودند و آزادانه فعالیت می کردند. اتحاد و زندگی مسالمت آمیز پیروان مذاهب و فرق اسلامی و معتقدان به دین های دیگر، از ویژگی های شاخص عصر مغول- تیموری بود.

نقطه چین

ج ۵، آن زمان، نفوذ مذهب شیعه به حدی رسید که ایلخان أَلجایتو، جانشین غازان به این مذهب گروید.

ج ۶، تیمور و جانشینان او مسلمان بودند و اصحاب دین را مورد احترام قرار می دادند. در عصر تیموری، مدارس، مساجد و خانقاه های بسیاری ساخته شد. سلاطین تیموری پیرو مذهب

فعالیت ۲

استنباط تاریخی

با راهنمایی دبیر و همفکری، چند دلیل برای اتحاد و یگانگی پیروان مذاهب و فرق اسلامی و زندگی مسالمت آمیز آنان در عصر ایلخانان و تیموریان ذکر کنید.

گسترش تصوف

ج ۹، اجتماعی رهبران و مشایخ آن طریقت ها شد. فرمانروایان و مقام های سیاسی و نظامی نیز مشایخ صوفی را تکریم و احترام می کردند. علاوه بر آن، اموال و املاک فراوانی که نذر و وقف خانقاه ها شد، تمکن مالی و قدرت اقتصادی مناسبی برای رهبران طریقت های صوفی پدید آورد. در قرن نهم هجری، به تدریج، تغییر و تحول چشمگیری در فعالیت طریقت های صوفی به وجود آمد. از یک سو صوفیان به تشیع گرایش بیشتری نشان دادند و از طرف دیگر به تدریج برخی از طریقت ها مانند طریقت صفوی وارد سیاست شدند و برای به دست گرفتن قدرت، با فرمانروایان و پادشاهان به رقابت برخاستند.

ج ۷، یکی از تحولات مهم دوران ایلخانان و تیموریان، رشد قابل توجه تصوف و طریقت های صوفیانه بود. هجوم ویرانگر و وحشت انگیز مغول به ایران و نگرانی و ناامیدی که در جامعه ایجاد کرد، نقش مؤثری در روی آوردن مردم به تصوف و رفتن به درون خانقاه ها داشت. از این رو، در عصر ایلخانان و تیموریان طریقت های صوفیانه بزرگی همچون صفویه، نعمت اللهیه، حروفیه، نورخشیه، نقش بندیه و مشعشعیه ظهور کردند و یا فعالیت خود را گسترش بخشیدند. کثرت پیروان و مریدان طریقت های صوفیانه، موجب افزایش نفوذ و موقعیت

بیشتر بدانیم

حکایت و درایت

آرامگاه شیخ زین الدین تایبادی - شهرستان تایباد

تیمور گورکانی در یکی از یورش های خود به ایران، چون به تربت جام رسید، بر آن شد که از مولانا شیخ زین الدین ابوبکر تایبادی، یکی از مشایخ بزرگ صوفی، دیدن کند. جمعی از بزرگان شهر از مولانا تایبادی تقاضا کردند که دعوت امیر تیمور را گردن نهد، ولی او امتناع کرد و گفت: «فقیر را با امیر هیچ مهمی نیست». چون تیمور اصرار کرد، مشایخ و بزرگان ضمن نامه ای به حکم مصلحت از مولانا خواستار شدند که با تیمور ملاقات کند، اما ابوبکر تایبادی همچنان امتناع ورزید و گفت: «من مردی روستایی هستم و تکلفات درباری نمی دانم». تیمور خود روی به اقامتگاه مولانا تایبادی نهاد، و به عزلتگاه شیخ رفت و از او خواست که نصیحتی گوید. او امیر را به عدل و داد نصیحت نمود و گفت: «از ظلم و جور بپرهیز و اتباع خود را از اعمالی که بر خلاف دیانت است منع کن». امیر تیمور به او گفت: «چرا شاه را نصیحت نکردی (منظور شاه قبلی است) که خمر می خورد و به ملاحی و مناهای اشتغال داشت؟». مولانا جواب داد: «او را گفتیم، نشنید. حق تعالی تو را به او گماشت. تو اگر نیز نشنوی، دیگری بر تو گمارد!»

۹- چه عواملی باعث افزایش نفوذ و قدرت رهبران طریقت های صوفیانه در دوره ایلخانان و تیموریان شد؟

۱۰- در قرن نهم هجری قمری چه تغییر و تحولاتی در فعالیت های طریقت های صوفیانه به وجود آمد؟

۱۱- زمینه ها و عوامل رشد هنر در دوران ایلخانان و تیموریان را با ذکر مهم ترین مراکز فرهنگی و هنری آن دوران بررسی کنید

۱۲- تحولات مربوط به «هنر نگارگری» را در عصر ایلخانان مغول با ذکر نمونه ای بیان کنید

کاوش خارج از کلاس

شیخ نجم‌الدین کبری و فریدالدین عطار، شاعر معروف، دو تن از صوفیان بزرگ بودند که در هنگام هجوم مغولان در کنار مردم ایستادند و به شهادت رسیدند. با استفاده از منابعی که دبیر معرفی می‌کند، گزارشی درباره زندگی و آثار این شخصیت‌ها به صورت روزنامه دیواری تهیه و در کلاس ارائه کنید.

هنر و معماری

قلمرو پهناوری که مغول‌ها در بخش وسیعی از آسیا از چین تا دریای مدیترانه فتح کردند، دارای پیشینه فرهنگی و هنری عظیم و پیشرفته‌ای بود. در نتیجه فتوحات مغول، تجارب و سنت‌های هنری و هنرمندان سرزمین‌های فتح شده با یکدیگر پیوند خوردند و زمینه مناسبی برای شکوفایی هنر در دوران ایلخانان و تیموریان فراهم شد. پیدایش مراکز بزرگ فرهنگی و هنری در شهرهای مختلف، به خصوص مراغه، تبریز، شیراز، هرات و سمرقند و تأسیس کتابخانه‌های عظیم در این شهرها، تأثیر ژرفی بر رونق

۱۱ج فرهنگ و هنر در این دوران نهاد.

۱- نگارگری و خوشنویسی

هنر نگارگری و نقاشی در عصر ایلخانی و تیموری رونق و رشد بسزایی داشت. در عصر ایلخانان، هنر نگارگری که تلفیقی از سنت‌های نقاشی ایرانی و چینی بود، بیشتر در کتاب‌آرایی و مصور ساختن کتاب‌های تاریخی و متون ادبی و نیز کتاب‌های پزشکی، جانورشناسی و نجوم جلوه‌گر شد. ایلخانان مغول از مشوقان پدید آوردن شاهنامه‌های مصور به شمار می‌روند. نمونه باقی‌مانده آن، شاهنامه مشهور به دمو^۱ است.

۱۱ج

۱۲ج

۱۲ج

برگی از شاهنامه دمو^۱ - بهرام گور در حال شکار، موزه هنر دانشگاه هاروارد

۱- دمو^۱، نام دلال و فروشنده این اثر فاخر هنری در قرن بیستم بود. از شاهنامه معروف به دمو^۱، ۵۸ نگاره باقی مانده که در موزه‌های مختلف جهان پراکنده‌اند.

۱۳- گسترش هنر نگاری گری در دوران جانشینان تیمور و عوامل مؤثر بر این گسترش را تحلیل کنید

۱۴- موقعیت شهر هرات را در دوره جانشینان تیمور به لحاظ فرهنگی هنری بررسی کنید

صفحه‌ای از نگاره‌های شاهنامه بایسنقری

هنر نگارگری در روزگار جانشینان تیمور چون شاهرخ و نوادگانش از جمله بایسنقر میرزا، در سراسر ایران به ویژه خراسان گسترش شگفت‌انگیز یافت. در این دوره، مصور کردن کتاب‌های گوناگون از نجوم گرفته تا شاهنامه و دیوان‌های شعر به لحاظ کمی و کیفی افزایش پیدا کرد و کتاب‌هایی با قطع بزرگ پدید آمد. کیفیت خوب و فراوانی کاغذ و مواد نگارگری از قبیل رنگ و طلا در پدید آمدن کتاب‌های مصور به هنرمندان کمک زیادی کرد. فاخرترین نمونه شاهنامه مصور شده در عصر تیموری، شاهنامه بایسنقری است که به دستور شاهزاده بایسنقر، پسر شاهرخ که سیاستمداری هنرمند و هنرپرور بود، خوشنویسی و مصور شد.

۱۳ج

۱۳ج

نقطه چین

خمسه نظامی (ساختن کاخ خورنق) اثر کمال الدین بهزاد نقاش مکتب هرات سال ۸۹۹ق

شهر هرات در زمان شاهرخ تیموری و جانشینانش، به خاطر داشتن ثروت هنگفت، کتابخانه‌های بزرگ و هنرمندان نامدار، به یکی از کانون‌های بزرگ علمی، فرهنگی و هنری جهان اسلام تبدیل شد. علاوه بر سلاطین و شاهزادگان تیموری که به هنر و هنرمندان توجه زیادی داشتند، برخی از وزیران آنان از جمله امیرعلیشیر نوایی، شاعر و وزیر سلطان حسین میرزا بایقرا نیز پشتیبان و مشوق جدی هنر و هنرمندان بودند. ده‌ها هنرمند شامل نگارگر، خوشنویس، تذهیب‌کار، جلدساز و جز آن در شهر هرات مشغول هنرنمایی بودند. نامورترین نقاشان عصر تیموری کمال الدین بهزاد بود که آثار و مکتب نگارگری او سرآغاز دگرگونی عظیمی در نقاشی به شمار می‌آید.

۱۴ج

۱۴ج

۱۵- علت توجه جانشینان چنگیز خان مغول به معماری چه بود؟

۱۶- معماری ایران در دوره جانشینان تیمور به چه جایگاهی رسید؟ نخبگان این عرصه را نام ببرید

۲- معماری

هجوم ویرانگر چنگیز خان مغول به ایران که با ویرانی شهرها و نابودی بسیاری از آثار فرهنگی و هنری همراه بود، برای مدتی فعالیت‌های معماری را متوقف و یا کند کرد؛ اما دیری نپایید که جانشینان او تحت تأثیر فرهنگ و هنر ایرانی - اسلامی و با راهنمایی و تشویق فرهیختگان ایرانی به هنر و معماری تمایل نشان دادند و به بازسازی ویرانی‌ها، برپاساختن شهرها و پدید آوردن آثار هنری پرداختند. تیمور نیز گرچه در کشتار مردم دست کمی از مغولان نداشت،

ج ۱۵

ج ۱۶

ج ۱۶

اما در ویرانگری به پای آنان نمی‌رسید. او با گرد آوردن هنرمندان و معماران بزرگ سرزمین‌های فتح شده در سمرقند، به عمران و آبادانی پایتخت خود همت گماشت. معماری ایرانی در دوره جانشینان تیمور به ویژه در عصر شاهرخ و همسرش گوهرشاد بیگم به عظمت و شکوفایی کم‌نظیری دست یافت. سرشناس‌ترین معماران این دوره، قوام‌الدین و غیاث‌الدین شیرازی و محمد بن محمود اصفهانی بودند که استادانی بی‌همتا در فنون معماری به شمار می‌روند.

برجسته‌ترین آثار معماری دوران ایلخانان و تیموریان

هولاکو خان	کاخ و معبدی بودایی در خوی؛ رصدخانه مراغه	دوره ایلخانان
غازان خان	شَنب یا شام غازان در تبریز شامل ۱۲ بنای مهم از قبیل مسجد، کاخ، مدرسه، بیمارستان، کتابخانه و جز آن؛ مسجدی بزرگ و گرمابه‌ای وابسته به آن در شهرهای مختلف	
الجایتو	گنبد سلطانیه؛ محراب مسجد جامع اصفهان	
ابوسعید	ارگ علیشاه در تبریز؛ گنبد غفاری در مراغه	
تیمور	مسجد بی‌بی‌خانم در سمرقند	دوره تیموریان
شاهرخ میرزا	مجموعه تاریخی امیرچخماق یزد شامل بازار، تکیه، مسجد و آب‌انبار؛ سردر و مناره‌های مسجد جامع یزد؛ مدرسه دو در مشهد؛ مدرسه غیائیة خرگرد در خواف	
گوهرشاد بیگم	مسجد گوهرشاد مشهد؛ مسجد، مدرسه و خانقاه گوهرشاد در هرات	
سلطان حسین میرزا بایقرا	مدرسه سلطان حسین میرزا بایقرا در هرات	
الغ‌بیگ میرزا	رصدخانه سمرقند؛ مدرسه الغ‌بیگ میرزا در بخارا	

فنون و شیوه‌های معماری در عصر ایلخانان و تیموریان، با توسعه دانش و خلاقیت معماران زبردست ایرانی، پیشرفت چشمگیری کرد. ویژگی مهم معماری این دوره، ایجاد بناهای عظیم، ساختن گنبدها، طاق‌ها، ایوان‌ها و مناره‌های بلند و تزئین ساختمان‌ها با گچ‌بری و کاشی‌کاری به شیوه‌های گوناگون بود. در این دوره همچنین از ترکیب آجر و کاشی نیز برای تزئین و زیباسازی بناها استفاده می‌شد.^۱

ج ۱۷

ج ۱۷

بازسازی نگاشتاری (گرافیکی) مجموعه تاریخی شنب غازان - مأخذ: هفت رخ ایران

۱- دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۰، مدخل ایران، ص ۶۳۶-۶۳۷. ۱۳۰

۱۷- مهم‌ترین ویژگی‌های معماری ایران را در عصر ایلخانان و تیموریان بنویسید.

۱۸- دو روی زشت و زیبای علم و ادب را در دوران هجوم مغولان و ایلخانان بیان کنید

۱۹- مهم ترین منابع تاریخی بجای مانده از دوران تیموریان را با ذکر نویسندگان این آثار نام ببرید

محراب مسجد جامع اصفهان

سردر و مناره‌های مسجد جامع یزد

فعالیت ۳

بررسی شواهد و مدارک

با بررسی تصویر بناهای تاریخی این درس و تصاویر دیگری که دبیر به نمایش می‌گذارد، برای هر یک از ویژگی‌های معماری عصر ایلخانی و تیموری، چند نمونه یا مثال بنویسید.

ارگ علیشاه؛	بناهای عظیم
	گنبدها و مناره‌های بلند
	تزیین با گچ‌بری
	تزیین با آجر و کاشی

کاوش خارج از کلاس

با راهنمایی دبیر، از آثار یا بناهای عصر ایلخانان و تیموریان بازدید کنید و یا با رجوع به درگاه (پورتال) اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان‌های مختلف، گزارشی درباره یکی از آثار و بناهای دوران مذکور در قالب پرده‌نگار (پاورپوینت) تهیه و در کلاس ارائه کنید.

مثبت

به دنبال تشکیل حکومت ایلخانان و گرایش مغولان به اسلام و نیز با افزایش قدرت سیاسی وزیران ایرانی، به تدریج شرایط برای احیای فعالیت‌های علمی و آموزشی در ایران فراهم آمد.

منفی

علم و ادب

آثار و نتایج هجوم مغولان همچون قتل و مهاجرت اندیشمندان و عالمان، تخریب و تعطیلی مدارس، کتابخانه‌ها و مساجد، برای مدتی سرزمین ما را با رکود علمی و ادبی مواجه کرد. با این حال،

ج ۱۹

– «زُبده التواریخ»: اثر حافظ آبرو

– «رُوضه الصفا»: اثر میرخواند

– «ظفرنامه»: اثر شرف الدین علی یزدی

– مَطَّلَع السَّعْدِین: اثر عبد الرزاق سمرقندی

ج ۱۹

۲۰- در خصوص رواج شعر و شاعری در دوره تیموری با ذکر پیشینیان و مشوقان این عرصه توضیح دهید

۲۱- چرا تاریخ نگاری به زبان فارسی در عصر ایلخانان و تیموریان رواج چشمگیری یافت ؟

نقطه چین

ادبیات و تاریخ نگاری

در دوره فرمانروایی ایلخانان، زبان فارسی، در قلمرو نظم و ثمر، رو به رشد گذاشت و به احیا و تقویت هویت ایرانی کمک کرد. در این دوره، شعر حماسی و شاهنامه سرایی متداول بود. در عصر تیموری، شعر و شاعری رواج بیشتری یافت. شاهرخ، سلطان حسین بایقرا و امیر علیشیر نوایی، وزیر شاعر او به زبان و ادب فارسی توجه جدی داشتند و شاعران و ادیبان را همه گونه پشتیبانی و تشویق می کردند.

۲۰ج

منظومه های حماسی تاریخی عصر مغول - تیموری

چنگیزنامه یا شهنشاهنامه	احمد تبریزی
غازان نامه	نوری اژدری
ظفرنامه	حمدا لله مستوفی
خاوران نامه (درباره جنگ های علی علیه السلام)	ابن حسام خوسفی

در این دوره، شعر و شاعری گسترش فراوانی در میان مردم عادی داشت و بسیاری از شاعران از میان قشرهای مختلف مردم برخاستند.

۲۰ج

فکر کنیم و پاسخ دهیم

به نظر شما دلیل توجه به منظومه های حماسی تاریخی در دوران ایلخانی و تیموری چه بوده است؟

۲۱ج ایرانی، تأثیر بسزایی بر رشد و شکوفایی تاریخ نگاری در آن عصر نهاد.

۲۲ج از آثار تاریخی مهم این روزگار می توان تاریخ جهانگشا، نوشته عطاملک جوینی (تألیف: ۶۵۸ق)، جامع التواریخ، اثر خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی (۶۴۵ - ۷۱۷ق)، تاریخ گزیده، تألیف حمدا لله مستوفی (تألیف: ۷۳۰ق) را نام برد. دیگر آثار تاریخی این دوره را در جدول زیر مطالعه کنید.

۲۱ج

۲۲ج

دیگر آثار و نوشته های برجسته تاریخی عصر ایلخانان و تیموریان

تاریخ و صاف	شرف الدین عبدالله بن فضل الله شیرازی، مشهور به و صاف (۶۶۳ - ۷۲۸ق)
تاریخ بناکتی	فخرالدین ابوسلیمان داود بن ابوالفضل بناکتی (د ۷۳۱ق)، مورخ و شاعر
مجمع الانساب	محمد بن علی شبانکاره ای؛ وی تألیف این کتاب را که در تاریخ عمومی ایران است در سال ۷۳۳ ق آغاز و در ۷۳۶ ق به پایان رسانید و آن را به سلطان ابوسعید مغول تقدیم کرد.
ظفرنامه شامی یا تاریخ فتوحات امیر تیمور گورکانی	نظام الدین عبدالواسع شامی، از مورخان و شاعران سده های هشتم و نهم هجری
ظفرنامه	شرف الدین علی یزدی در ۸۳۱ ق نگارش ظفرنامه را در تاریخ زندگانی تیمور به پایان رسانید.
زبدة التواریخ	شهاب الدین عبدالله بن لطف الله خوافی، مشهور به حافظ ابرو (د ۸۳۳ق)، تاریخ نگار و جغرافیایوس عصر تیموری
مطلع سعدین و مجمع بحرین	کمال الدین عبدالرزاق سمرقندی (۸۱۶ - ۸۷۷ق)؛ موضوع کتاب حوادث تاریخ ایران از ۷۰۴ تا ۸۷۳ ق را در برمی گیرد.
روضة الصفا فی سيرة الانبياء و الملوك والخلفاء	محمد بن خاوندشاه، مشهور به میرخواند (۸۲۷ - ۹۰۳ یا ۹۰۴ق)؛ روضة الصفا نوعی تاریخ عمومی و تاریخ ایران است.

۱۳۲

۲۲- مهم ترین منابع تاریخی به جای مانده از دوران مغولان و ایلخانان را با ذکر نویسندگان مربوطه نام ببرید

۲۳- کدامیک از علوم در دوره ایلخانان رشد و رونق چشمگیری یافت ؟

۲۴- در خصوص نقش برجسته خواجه نصیرالدین توسی در عرصه های علمی توضیح دهید.

برگی از جامع التواریخ، نقاشی با آبرنگ و آب طلا

برگی از ظفرنامه شرف الدین علی یزدی

دانش های دیگر

۲۳ج

برخی علوم مورد نیاز ایلخانان از قبیل ریاضیات، نجوم، پزشکی، فلسفه،

عرفان و فقه از رونق خاصی برخوردار بودند و آثار مهمی در این رشته ها

تدوین شد. نقش خواجه نصیرالدین توسی در این عرصه بسیار مهم بود. وی

بسیاری از دانشمندان متواری در برابر هجوم مغولان را به ایران برگرداند و با

تجمع ایشان در مرکز علمی رصدخانه مراغه زمینه فعالیت های علمی آنها را

هموار کرد. در عصر تیموریان نیز علوم مختلف رونق داشتند و به ویژه معارف

دینی از اقبال بیشتری برخوردار بودند. مراکز علمی و کتابخانه های شهرهای

هرات و سمرقند در زمان جانشینان تیمور بسیار فعال بودند و طالبان علم را از

سراسر ایران و جهان اسلام به خود جذب می کردند. وجود شمار قابل توجه

دانشمندانی که در رشته های مختلف علمی تبحر داشتند، نشانه رشد و رونق

علوم مختلف در دوره تیموری است. ۲۵ج

۲۴ج

۲۵ج

خواجه نصیرالدین توسی و دانشمندان دیگر هنگام کار در رصدخانه مراغه

۱۳۳

۲۵- وضعیت علوم و مراکز مهم علمی در دوره تیموریان چگونه بود ؟